

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента

Сухорольської Ірини Юріївни

на дисертацію **Коцюби Владени В'ячеславівни**

«Медіадипломатія в зовнішньополітичних стратегіях держав»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю

291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

(галузь знань – 29 – Міжнародні відносини)

Актуальність теми дослідження.

Зміна технологічного середовища, яка триває вже кілька десятиліть, позначається на всіх сферах людської діяльності, включаючи політику і дипломатію. Поява нових медіа докорінно змінила уявлення про те, на що потрібно зважати в міжнародних відносинах та позиції яких суб'єктів та груп враховувати. Ці трансформації зумовили значне розширення кола міжнародних акторів та вивели на чільне місце публічну дипломатію, яка націлена на комунікацію з різноманітними цільовими групами громадськості. Сама публічна дипломатія, як явище, зародилася ще всередині ХХ ст. на початку Холодної війни. І вже тоді в її межах використовували міжнародне телерадіомовлення, а також друковану періодику. Тобто насправді використання мас-медіа в дипломатії є не новим явищем. Проте, якщо колись це був просто засіб у руках кількох найсильніших держав світу, то з появою Інтернету картина багатократно ускладнилася, медіа значно диверсифікувалися, а пасивні цільові аудиторії перетворилися на активних учасників міжнародної політики, творців контенту, а інколи й на небезпечних суб'єктів, які самостійно чи під впливом вправних маніпуляторів здатні завдати значної шкоди.

Усе це зумовлює необхідність дослідження явища медіадипломатії з урахуванням різноманітних особливостей сучасних нових медіа, динаміки їхньої еволюції, а також процесів загальної цифровізації і технологізації, на фоні яких розгортається така діяльність. З одного боку, медіадипломатія – це частина публічної/громадської дипломатії, яка у теперішньому світі означає вплив міжнародного актора (представленого як його офіційними органами і установами, так і пов'язаними з ними приватними організаціями, а також широкою громадськістю та навіть окремими індивідами) на інших міжнародних акторів за посередництвом іноземної громадськості та її

структур. Дуже часто така діяльність сьогодні здійснюється шляхом побудови горизонтальних зв'язків і мереж, а тому середовище соціальних медіа є для неї дуже важливе. З іншого боку, медіадипломатія повинна враховувати закони та тенденції розвитку медіасфери, включаючи появу нових технологій, персоналізації, опрацювання великих даних та штучного інтелекту.

Усе описане свідчить про надзвичайну складність проблем, пов'язаних із медіадипломатією, і перетворює їх на цікавий предмет досліджень. Зважаючи на це, не викликає сумнівів **актуальність** дисертації Коцюби В. В., завдання у межах якої охоплюють: аналіз теоретико-методологічних засад дослідження медіадипломатії в зовнішньополітичних стратегіях держав; порівняння традиційної дипломатії та медіадипломатії; аналіз основних суб'єктів та інституцій медіадипломатії; характеристику структур, моделей і механізмів медіадипломатії; визначення особливостей становлення та реалізації медіадипломатії в Україні, а також формулювання рекомендацій щодо способів та механізмів її удосконалення тощо (с. 18).

Наукова новизна та практична цінність дисертації. Дисертантка комплексно дослідила підходи до розуміння, особливості реалізації та напрями еволюції медіадипломатії в сучасному світі в контексті зовнішньополітичних стратегій держав світу. З цією метою вона проаналізувала велику кількість релевантної наукової літератури та інших джерел, які засвідчують різноманітні прояви медіадипломатії як елемента зовнішньої політики багатьох міжнародних акторів. Це дозволило достатньо всебічно розглянути проблему та сформулювати самостійні висновки.

Насамперед варто відзначити, що авторка не прив'язується до однієї країни чи регіону і не розглядає медіадипломатію винятково з позиції Заходу чи так званого розвинутого світу, а намагається оцінити її як глобальний феномен на прикладі діяльності урядових і неурядових структур різних країн, що знаходяться на різних континентах. Вона звертає увагу на стратегії і політику в сфері медіа та цифровізації держав Африки, Близького Сходу, Південно-Східної Азії. Для збалансованого представлення різноманітного світового досвіду Коцюба В. В. розглядає в окремих підрозділах механізми й практику реалізації медіадипломатії в демократичних та авторитарних державах (с. 71-126), що дозволяє повніше і всебічніше висвітлити особливості цього сучасного явища.

Безумовно, позитивом є намагання вписати медіадипломатію в контекст нової публічної дипломатії (с. 35-36), яка є актуальною і найбільш адекватною концепцією для аналізу процесів у цій сфері. Це дає змогу не обмежуватися

дослідженням лише вузької діяльності, зосередженої в системах міністерств закордонних справ різних держав, але й звернути увагу на активність інших державних органів, а також неурядових структур, як-от формально приватні канали, особисті блоги чи самі платформи, на основі яких відбувається комунікація і взаємодія. Також такий широкий погляд дозволяє наприкінці роботи зосередитися на висвітленні зв'язків між політикою цифровізації та зовнішньою політикою на прикладі України (с. 185-210) і стверджувати, що ці зв'язки необхідно зміцнювати і поглиблювати заради досягнення загальних стратегічних цілей, однією з яких є, безумовно, зміцнення становища і впливовості України на міжнародній арені.

Дисертаційна робота цікава тим, що у ній зібрано та проаналізовано чимало актуальних прикладів та зразків діяльності, на основі яких можна зробити висновки про нові тренди розвитку дипломатії в сучасному світі. Наприклад, ідеться про: технологічну дипломатію Данії, включаючи посаду посла у сфері технологій (Denmark's Tech Ambassador) (с. 97); необхідність освоєння навичок цифрового етикету, що стає практично обов'язковим для сучасного дипломата (с. 188); використання Катаром телеканалу Аль-Джазіра для зміцнення свого становища в регіоні та створення для себе фактично нової ніші в міжнародній політиці, у результаті чого канал став відомішим за саму державу (с. 177-119); особливості використання інструментів медіадипломатії державами, які борються за визнання на міжнародній арені (Тайвань та Косово) (с. 81; 120-124); механізми медіадипломатії у сфері збереження культурної спадщини та просування власної культури за кордоном (с. 91) та ін.

Окремо варто відзначити останній розділ, у якому авторка намагалася детально схарактеризувати процеси, пов'язані з медіадипломатією і цифровізацією, які відбуваються в Україні в останні роки, включаючи період повномасштабної війни, розв'язаної росією у 2022 році. Зокрема на с. 180-184 висвітлено актуальні медіаприйоми, які використовує Україна в боротьбі проти агресора. Також проведені власні емпіричні дослідження, результати яких використані у роботі та представлені у додатках Б-Д (с. 259-272).

Отже, можна зробити висновок, що дисертація Коцюби В. В. є оригінальним дослідженням, яке містить елементи наукової новизни та заповнює прогалини у вітчизняній науці. Результати цього дослідження будуть корисними, як для теоретиків, так і для практиків. Їх можна використовувати для удосконалення навчальних курсів, підготовки посібників та методичних матеріалів з дисциплін, пов'язаних із публічною дипломатією, зовнішньою політикою та цифровізацією політики. Дисертацією також

можуть скористатися фахівці органів державної влади та медіа-структур, які займаються комунікацією з іноземними аудиторіями громадськості, для підвищення своєї кваліфікації та пошуку нових ідей.

Обґрунтованість положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації обґрунтовані, методологія відповідає поставленим завданням, кількість емпіричного матеріалу є достатньою. Якість роботи зумовлена комплексністю авторського підходу до вивчення медіадипломатії в зовнішньополітичних стратегіях держав, використанням відповідних методів дослідження та достатньою кількістю актуальних та різноманітних джерел.

Повнота викладення положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Основні результати дослідження достатньо повно викладені в одинадцяти публікаціях, з них – 3 у фахових виданнях України та іноземних держав, включаючи 1 – у журналі, що індексуються базою Web of Science. Опубліковані наукові праці дають достатнє уявлення про зміст дисертації, її структуру, теоретичні висновки, а також відображають основні положення наукової новизни та висновки дисертації.

Текст дисертації Коцюби В. В. відповідає меті та завданням. Тема дисертації актуальна, структура відповідає меті і завданням. Висновки до розділів та загальні висновки дисертації обґрунтовані. Зміст роботи відповідає спеціальності 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії (галузь знань 29 – Міжнародні відносини).

Зміст анотації, яка подана українською та англійською мовами, відповідає змісту дисертації, стисло відображає основні положення наукової новизни та висновки дисертаційного дослідження.

У дисертації не виявлено академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання автором наукового дослідження. У роботі подано кваліфіковані посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей.

Відзначаючи позитивні якості дисертації, її теоретичну та практичну цінність, водночас важливо сформулювати **основні зауваження**, які можуть задати нові напрямки для досліджень та сприяти поглибленому вивченню дисертанткою цієї теми у майбутньому.

1. Незважаючи на багатоманіття використаного матеріалу, сутність поняття «медіадипломатія», як і його межі, залишилися доволі

розмитими. Авторка стверджує, що медіадипломатія є продовженням та розширенням публічної дипломатії у контексті мережі Інтернет або новим видом публічної дипломатії (с. 40, с. 212). У такому разі, вона мала б успадкувати головну структуру та елементи публічної дипломатії, включаючи цілі, суб'єктів та цільові аудиторії, тобто залишитися власне «дипломатією» – діяльністю, яка спрямована на комунікацію з іноземцями та засобом досягнення зовнішньополітичних цілей. З іншого боку, в роботі занадто багато уваги надано внутрішньополітичним або внутрішньоорганізаційним процесам, які мають доволі опосередкований зв'язок із комунікацією з іноземцями в межах стратегії зовнішньої політики і публічної дипломатії. Йдеться, передусім, про процеси цифровізації всередині держави, подолання цифрового розриву і цифрової неграмотності, покращення надання державних послуг, у тому числі через Дію, надання консульських послуг власним громадянам, які перебувають за кордоном (с. 61, 164), забезпечення кібербезпеки тощо. Також варто було б чітко розмежовувати організацію дипломатичної діяльності в межах державного апарату (включаючи роль у цьому цифрових медіа) та реалізацію медіадипломатії. Тоді було б зрозуміло, що описана у підрозділі 2.2. Диплопедія (с. 76) – це засіб удосконалення роботи Держдепартаменту, але не зразок реалізації медіадипломатії, оскільки доступ в іноземців до цієї платформи відсутній.

2. Незрозумілим залишається співвідношення понять «медіадипломатія» та «цифрова дипломатія». У роботі вони фактично вживаються як повні синоніми, проте насправді ці терміни не можуть бути повністю взаємозамінними, оскільки «медіа» – це не те ж саме, що цифровий. На нашу думку, варто було звернути більшу увагу все ж на медіаскладову і виводити медіадипломатію із міжнародного телерадіомовлення в межах публічної дипломатії, яке зародилося в часи Холодної війни. Насправді авторка неодноразово торкається цих тем у різних місцях роботи (с. 106), наприклад, широко описує діяльність традиційних медіа в підрозділі 2.3 (західних і Al Jazeera). Але водночас, підсумовуючи, вона стверджує, що медіадипломатія – це саме новий вид дипломатії, що виник у результаті тривалого впливу мас-медіа, ІКТ та Інтернету на традиційну дипломатію (с. 40), і майже весь акцент в інших підрозділах робиться лише на нові цифрові медіа та інші цифрові явища. Це не дозволяє їй врахувати

- увесь теоретичний і практичний досвід використання медіа в дипломатії та міжнародних комунікаціях з 1950-их до 1990-их років.
3. У підрозділі 1.2. «Характеристика досліджень зовнішньополітичних стратегій» інформація подана дещо фрагментарно і трохи хаотично. Зокрема, якщо щодо окремих держав ідеться про деякі елементи зовнішньополітичної стратегії, які стосуються медіадипломатії (наприклад, про США на с. 46), то щодо інших не до кінця зрозуміло, як ці дослідження стосуються загальної теми. У підсумку йдеться про проведену систематизацію ознак зовнішньополітичних стратегій різних держав (с. 50), проте її результати не деталізовано. У інших розділах роботи про місце медіадипломатії в зовнішньополітичних стратегіях різних держав, окрім України, сказано недостатньо. Більша увага до цих аспектів дозволила б уникнути низки проблем, зокрема забезпечила б фокус уваги саме на зовнішній політиці та дипломатії, а не на різноманітних суміжних питаннях, які стосуються політик і стратегій в інших сферах.
  4. У дисертації недостатньо опрацьовано питання цільових аудиторій медіадипломатії. У різних місцях роботи згадуються три рівні медіадипломатії: 1) між дипломатами, 2) між дипломатами і ЗМІ, 3) між дипломатами і користувачами соціальних мереж (с. 61). Щодо першого (використання мас-медіа у спілкуванні між дипломатами різних країн) описані цікаві приклади, зокрема про публічну комунікацію міністрів Швеції та Бахрейну (с. 79), чи президента США і лідера Північної Кореї (с. 110). Проте на основі цих прикладів не зроблено ніяких загальних висновків, які б продемонстрували, у яких випадках та з якою метою проводиться така комунікація за допомогою саме цих засобів. Увага до цільових аудиторій допомогла б зрозуміти, на кого насправді націлена така публічна переписка політичних лідерів через медіа, а також як цей інструмент використовують у багатьох інших випадках, зокрема, під час російсько-української війни. Поза увагою дослідниці залишається й детальний аналіз цільових аудиторій на інших двох рівнях медіадипломатії. Коли авторка згадує про Zoom-дипломатію (с. 86), не розкрито, у яких саме форматах дипломатичної діяльності вона застосовується і хто є учасниками таких відеоконференцій.
  5. Зважаючи на особливості теперішньої міжнародної ситуації, хотілося б побачити аналіз відмінностей між медіадипломатією, з одного боку,

та медіапропагандою, а також різноманітними ПСО, які також реалізуються в медіа-середовищі, з іншого боку. У межах досліджень публічної дипломатії написана велика кількість робіт про її розмежування з пропагандою. Хоча ця межа є нечіткою, все ж насправді вона існує, тому її визначення у середовищі нових медіа є важливим і актуальним завданням. Авторка вдало побудувала структуру роботи, виділивши в окремих підрозділах 2.2. і 2.3. дослідження медіадипломатії демократичних та авторитарних держав. Проте їй не вдалося продемонструвати принципові відмінності між ними, що було б корисно, зважаючи на теперішню ситуацію в Україні, щодо якої росія проводить саме пропаганду та ПСО, націлені на громадян різних країн світу. У зв'язку з цим, питання, наскільки зовнішня інформаційна медіадіяльність авторитарних держав на зразок КНР, КНДР чи росії є саме медіадипломатією залишилося відкритим.

6. У тексті роботи містяться непоодинокі помилки технічного характеру, а також деякі некоректні формулювання, як-от: «Терористична атака на Всесвітній торговий центр ... стала проривом для традиційних форм дипломатії» (с. 16), «пошуковий запит академічного тексту цифрового інструменту» (с. 17), «Споживання таких медіа» (с. 33), «проживають 8 із 10 найкращих країн» (с. 71). Крім того, на с. 72 помилково вказано, що USIA було створено у 1996 р.

Вказані зауваження не мають принципового значення, а окремі з них стосуються дискусійних аспектів праці. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку, не позбавляють дисертацію наукової цінності, а лише пропонують можливі шляхи подальшого розвитку та вдосконалення вивчення досліджуваної проблеми. Робота виконана на належному теоретичному та емпіричному рівнях, є цілісною та завершеною. Дисертація містить раніше не захищені наукові положення та отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі дослідження міжнародних відносин.

Загальний висновок

Дисертація Коцюби В. В. на тему «Медіадипломатія в зовнішньополітичних стратегіях держав», виконана на належному теоретичному рівні, її основні положення апробовано у достатній кількості наукових публікацій і на наукових конференціях. Дисертація є працею, у якій представлено науково

обґрунтовані результати. Вона є оригінальним і завершеним дослідженням, відповідає вимогам Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а також «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №261, та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44. Авторка дисертації Коцюба Владлена В'ячеславівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії у галузі знань «29 – Міжнародні відносини» за спеціальністю «291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Офіційний опонент:

доцент, кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології

та міжнародних відносин

Національного університету

«Львівська політехніка»

22.04.2024 р.

І. Ю. Сухорольська

Підпис Сухорольської І. Ю. підтверджую:

Вчений секретар

Національного університету

«Львівська політехніка»

Р. Б. Брилинський